

УДК 342.722 : 342.95
DOI: 10.31733/2078-3566-2024-2-164-169

В'ячеслав МЕДЯНИК[©]
доктор юридичних наук
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ЧЕРЕЗ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ТА ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНИЙ ПІДХІД

Гендерна рівність є однією з ключових складових сучасного суспільства, адже вона впливає на всі аспекти життя людини, зокрема освіту, зайнятість, політику та культуру. Проте не завжди реалізація гендерної рівності виявляється ефективною через відсутність відповідних адміністративно-правових механізмів. Важливою частиною цієї дискусії є вивчення зарубіжного досвіду, оскільки він може надати цінний контекст та приклади успішних практик у цій сфері. У сучасному суспільстві питання гендерної рівності стає все більш актуальним та обговорюваним. Проте його важливість питання не обмежується лише теоретичним аспектом.

Представлено глибокий аналіз не лише теоретичних аспектів гендерної рівності, але й практичних механізмів її реалізації. Розглянуто національний та зарубіжний досвід у цій сфері, щоб виокремити найбільш ефективні стратегії та методи, котрі можна було б використовувати в українському контексті. Проаналізовано історичні засади та розвиток гендерних прав, практичні аспекти їх застосування. Акцентовано на важливості адміністративно-правових механізмів у захисті прав людини з гендерною складовою. Приділено увагу викликам та перешкодам, пов'язаним із розвитком гендерної рівності, та пошуку шляхів їх подолання. Надано загальну оцінку ситуації в Україні та рекомендації для подальших дій у цій сфері.

Ключові слова: гендерна рівність, адміністративно-правові механізми, захист прав людини, гендерна політика, людиноцентризм, суспільна активність, виклики та перешкоди, національне законодавство, роль міжнародного права, перспективи розвитку.

Постановка проблеми. У сучасному світі питання гендерної рівності викликає все більший інтерес та увагу як у суспільстві, так і в науковому середовищі. Гендерна рівність визнається важливою складовою для створення справедливого та рівноправного суспільства. Проте досі багато країн стикаються з численними викликами у забезпеченні рівних прав та можливостей для жінок та чоловіків у всіх сферах життя.

Важливим кроком у досягненні гендерної рівності є використання адміністративно-правових механізмів. Ці механізми охоплюють законодавчі та адміністративні інструменти, спрямовані на захист прав та інтересів кожної особи, незалежно від її гендерної приналежності. Важливою складовою таких механізмів є забезпечення прав людини та застосування людиноцентричного підходу, що передбачає увагу до потреб та інтересів кожної конкретної особи.

Важливим є вивчення ролі адміністративно-правових механізмів у забезпеченні гендерної рівності, зокрема їхнього впливу на захист прав та свобод осіб, уникнення дискримінації на гендерній основі та стимулювання активності у сферах, де гендерна нерівність найбільш помітна.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Вивченням гендерної рівності займалися такі вчені, як: О. Бакуменко, В. Боняк, О. Васильченко, А. Гаркуш, І. Грицай, О. Гузьман, О. Дрозд, Л. Кормич, В. Кононець, С. Лишанич, О. Мартиненко, Л. Наливайко, А. Орешкова, А. Політова, Н. Полішко, Л. Сірко, О. Смірнова, К. Степаненко, В. Чернея, О. Ядловська та ін.

Метою статті є дослідження ролі адміністративно-правових механізмів у забезпеченні гендерної рівності, зокрема їхнього впливу на захист прав та свобод осіб, уникнення дискримінації на гендерній основі та сприяння активності у сферах, де гендерна нерівність є проблемою. Також поставлено за мету проаналізувати теоретичні

засади та практичну реалізацію адміністративно-правових механізмів у різних країнах, зокрема в Україні, а також виявити виклики та перспективи подальшого розвитку в цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Теоретичні основи гендерної рівності становлять ключовий елемент розуміння та впровадження заходів щодо забезпечення гендерної рівності в суспільстві. Гендерна рівність ґрунтується на принципах рівності прав і можливостей для всіх осіб, незалежно від їхньої гендерної приналежності, та передбачає визнання і захист прав кожної людини, незалежно від її гендера чи соціального статусу.

Україна, як і багато інших країн, долучилася до міжнародних зусиль у галузі забезпечення гендерної рівності [1, с.102–109], визнаючи її важливість для сталого соціального розвитку. Основні теоретичні концепції гендерної рівності охоплюють рівність прав та можливостей для жінок і чоловіків, усунення усіх форм дискримінації на гендерній основі, а також створення умов для вирівнювання соціальних стереотипів і ролей.

Гендерна рівність також передбачає визнання та підтримку різноманітності гендерних ідентичностей та відмову від усіляких форм примусового уподобання. Це означає, що всі особи мають право на вільний вибір своєї гендерної самоідентифікації та вираження своєї гендерної особистості без будь-яких обмежень чи перешкод.

У світлі цих теоретичних принципів Україна в останні роки зосереджує увагу на розвитку законодавства та політик, спрямованих на забезпечення гендерної рівності. Одним із таких зусиль є реформування адміністративно-правових механізмів з метою вирішення проблем гендерної дискримінації та підтримки гендерних прав людини.

Теоретичні основи гендерної рівності є фундаментальними принципами, що покладені в основу будь-яких дій та заходів щодо забезпечення рівних прав та можливостей для всіх осіб, незалежно від їхньої гендерної ідентичності [2, с. 233–235]. У контексті України, гендерна рівність означає визнання та захист прав жінок, чоловіків та осіб з іншими гендерними ідентичностями на всіх рівнях суспільства.

Одним із ключових аспектів теоретичних основ гендерної рівності є визнання гендерної соціальної конструкції, що розглядається як соціально формоване уявлення про гендерні ролі, взяті в культурному, історичному та соціальному контексті. Це означає, що гендерні ролі та стереотипи не є природженими, а формуються та змінюються залежно від соціальних умов та контексту.

Крім того, гендерна рівність передбачає визнання та усунення всіх форм дискримінації на гендерній основі. Це охоплює не лише принципи рівності перед законом та рівні можливості для всіх гендерних груп, але й активну протидію стереотипам, упередженням та нерівностям, що можуть існувати в інституційних та культурних практиках суспільства.

Україна, як країна-член ООН та Європейського Союзу, зобов'язана дотримуватися міжнародних стандартів у галузі гендерної рівності, забезпечувати відповідність свого законодавства та політик міжнародним нормам та конвенціям, що захищають права та свободи людини незалежно від її гендера.

Адміністративно-правові механізми захисту прав людини в Україні охоплюють широкий спектр інструментів та організаційних структур, спрямованих на гарантування і захист прав та свобод громадян, зокрема прав у галузі гендерної рівності [3, с. 121–125].

Одним із ключових адміністративно-правових механізмів є наявність спеціалізованих органів та установ, таких як Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, котрі відповідають за моніторинг, захист та просування прав людини в країні. Ці органи відіграють важливу роль у контролі за дотриманням гендерної рівності та запобіганні порушенням у цій сфері.

До інших адміністративно-правових механізмів захисту прав людини в Україні належать спеціальні комітети та служби, що відповідають за вирішення конкретних питань у сфері гендерної рівності, наприклад, Комітет з питань гендерної політики, що функціонує при Кабінеті Міністрів України [4].

Додатковим адміністративно-правовим механізмом є законодавче забезпечення прав людини, включно з прийняттям та ратифікацією міжнародних конвенцій та угод, що стосуються гендерної рівності, а також розробкою та впровадженням національних законодавчих актів, спрямованих на захист прав та свобод громадян незалежно від їхньої гендерної приналежності.

Окрім того, адміністративно-правові механізми захисту прав людини

охоплюють і механізми забезпечення доступу до правосуддя та правової допомоги, що дозволяють громадянам ефективно захищати свої права у випадках порушень.

Загалом адміністративно-правові механізми захисту прав людини в Україні відіграють важливу роль у забезпеченні гендерної рівності та захисті прав громадян, сприяючи створенню справедливого та рівного суспільства.

Гендерна рівність у міжнародному праві визнається ключовим принципом, що підтримується численними міжнародними договорами, конвенціями та угодами. Багато міжнародних організацій, таких як ООН та Європейський Союз, приділяють значну увагу просуванню гендерної рівності за допомогою адміністративно-правових механізмів.

Наприклад, в ООН гендерна рівність розглядається як пріоритетний напрям діяльності, існують спеціальні органи та програми, спрямовані на зміцнення ролі жінок у суспільстві та захист їхніх прав. Міжнародні документи, такі як Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [5] та Пекінська декларація [6], визначають правові стандарти щодо гендерної рівності та закликають держави-учасниці приймати відповідні законодавчі акти та заходи.

У Європейському Союзі гендерна рівність є однією з основних цілей, що прописана в Європейській соціальній хартії та інших правових актах. Європейська комісія та інші органи активно просувають політики та програми, спрямовані на забезпечення рівних можливостей та захист прав жінок і чоловіків у всіх сферах життя.

Важливим аспектом гендерної рівності у міжнародному праві є механізми моніторингу та звітності, що дозволяють відстежувати виконання державами своїх зобов'язань щодо гендерної рівності. Серед таких механізмів слід назвати звіти держав-учасниць перед міжнародними органами, регулярні огляди та оцінки ситуації щодо гендерної рівності у різних країнах.

У світлі цих міжнародних стандартів та механізмів держави, зокрема і Україна, зобов'язані розробляти та впроваджувати адміністративно-правові заходи, спрямовані на забезпечення гендерної рівності у всіх сферах суспільного життя [7, с. 201–212].

Гендерна рівність у національному законодавстві України є важливим принципом, що визнається та підтримується в різних сферах суспільного життя. Україна приділяє значну увагу забезпеченню рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків, а також боротьбі з усіма формами дискримінації на ґрунті статі.

Національне законодавство України містить численні норми, спрямовані на захист прав жінок і чоловіків та забезпечення гендерної рівності [8]. Зокрема, Конституція України визначає принципи рівності та недопущення дискримінації за ознаками статі, а також забороняє будь-яку форму насильства над жінками та чоловіками.

До законодавчих актів, що регулюють питання гендерної рівності в Україні, належать закони України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», а також «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». Ці закони містять норми, що гарантують права на освіту, працю, соціальний захист, а також захист від будь-якої форми насильства.

Окрім цього, в Україні діє низка інших нормативно-правових актів, що регулюють питання гендерної рівності, зокрема у сфері праці, сімейних відносин, освіти та інших сферах життя. Таке законодавство сприяє побудові справедливого та рівноправного суспільства, де кожна людина, незалежно від статі, має однакові можливості та права.

Гендерна політика та адміністративні механізми відіграють ключову роль у захисті прав людини в Україні. Гендерна політика спрямована на забезпечення рівних прав та можливостей для всіх громадян, незалежно від їхньої статі, і охоплює широкий спектр питань, зокрема: освіту, працю, здоров'я, сімейні відносини, участь у політичному та громадському житті.

Адміністративно-правові механізми, у свою чергу, забезпечують реалізацію гендерної політики на практичному рівні шляхом: розробки та впровадження програм і проєктів, спрямованих на підвищення свідомості про гендерні проблеми, розвитку інструментів моніторингу та оцінки ефективності заходів, а також створення механізмів доступу до правосуддя для постраждалих від гендерної дискримінації.

Україна активно працює над розвитком та вдосконаленням адміністративних

механізмів для захисту прав людини, зокрема в гендерній сфері. Державні органи та неурядові організації спільно впроваджують заходи з підвищення гендерної свідомості, підтримки жінок у сфері праці та бізнесу, освіти, науки, культури, а також боротьби з насильством на ґрунті статі.

Гендерна політика та адміністративні механізми не лише допомагають захищати права конкретних індивідів, а й сприяють побудові справедливого та рівноправного суспільства, де кожна людина має можливість реалізувати свої потенціали, незалежно від статевої належності.

Людиноцентричний підхід у правових механізмах гендерної рівності передбачає активне врахування індивідуальних потреб, інтересів і прав кожної людини, незалежно від її статі. У контексті України це означає розробку і впровадження законодавчих та адміністративних заходів, спрямованих і на захист прав індивідуально, а не виключно на захист певних груп чи категорій осіб.

Людиноцентричний підхід передбачає створення умов для рівного доступу до правосуддя, освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг для всіх громадян, без будь-якої дискримінації. Це означає прийняття законів і політичних стратегій для забезпечення відповідності законодавства міжнародним стандартам у сфері прав людини, зокрема у гендерній сфері.

Ключовим аспектом людиноцентричного підходу є активна участь суспільства та громадських організацій у процесі прийняття рішень та моніторингу їх реалізації. Це забезпечує більш ефективне впровадження політик та програм, орієнтованих на захист прав та інтересів усіх громадян, зокрема у сфері гендерної рівності.

Україна зосереджує зусилля на розвитку та підтримці людиноцентричного підходу у своїй правовій системі, що сприяє побудові справедливого, відкритого та рівноправного суспільства для всіх його членів.

Практична реалізація адміністративно-правових механізмів для забезпечення гендерної рівності в Україні відбувається за допомогою різноманітних заходів, спрямованих на покращення стану рівноправ'я між чоловіками та жінками у всіх сферах життя [9, с. 61–66]. Одним із ключових інструментів є прийняття та впровадження законів і положень, що гарантують рівні можливості та захист від дискримінації на гендерній основі.

Уряд України активно сприяє створенню умов для рівного доступу до освіти, ринку праці, медичних послуг та інших сфер життя. Це здійснюється шляхом прийняття законів про гендерну рівність, розробки програм та стратегій із підтримки жінок у бізнесі, підвищення жіночої представленості у владі та політиці [10, с.25–29].

Крім того, в Україні проводяться навчальні та інформаційні кампанії щодо гендерної рівності, спрямовані на підвищення усвідомлення суспільством проблеми дискримінації та насильства на гендерній основі. Такі заходи сприяють формуванню толерантного та рівноправного суспільства.

Важливою складовою практичної реалізації адміністративно-правових механізмів є також моніторинг і контроль за їх виконанням. Уряд і громадські організації активно співпрацюють у цьому напрямі, впроваджуючи системи звітності та оцінки ефективності заходів щодо гендерної рівності.

Загалом практичне функціонування адміністративно-правових механізмів для забезпечення гендерної рівності в Україні спрямоване на створення справедливого та рівноправного суспільства, в якому кожна людина має можливість реалізувати свої права та потенціал, незалежно від статі.

На шляху до гендерної рівності через адміністративно-правові механізми України існує низка викликів та перешкод, котрі необхідно подолати для досягнення цієї мети. Однією з основних перешкод є недостатня усвідомленість суспільства та владних структур щодо важливості гендерної рівності та необхідності впровадження відповідних правових механізмів.

Слід також зазначити, в Україні існує проблема недостатньої законодавчої бази та ефективного виконання законів у сфері гендерної рівності. Подекуди законодавство є неоднозначним або не забезпечує достатнього захисту прав жінок і чоловіків на практиці через недостатню реалізацію.

Ще однією важливою проблемою є недостатній рівень фінансування програм та заходів із підтримки гендерної рівності. Бюджетні обмеження ускладнюють впровадження необхідних програм та проєктів для забезпечення рівних можливостей

для всіх громадян.

Крім того, існують культурні та соціальні стереотипи, що перешкоджають досягненню гендерної рівності. Традиційні уявлення про ролі чоловіків і жінок можуть стати перепоною для прийняття та реалізації прогресивних правових механізмів.

Одним із важливих викликів є також нестача кваліфікованих кадрів та експертів із питань гендерної рівності у владних структурах та в громадських організаціях.

Усунення цих викликів та перешкод вимагає спільних зусиль уряду, громадськості та міжнародних організацій із метою забезпечення ефективного впровадження адміністративно-правових механізмів у сфері гендерної рівності в Україні.

Перспективи розвитку адміністративно-правових механізмів для забезпечення гендерної рівності в Україні є багатообіцяючими та відкривають широкі можливості для подальшого покращення ситуації у цій сфері. Однією з головних перспектив є посилення усвідомленості суспільства та владних структур щодо важливості гендерної рівності та необхідності впровадження ефективних правових механізмів.

Реформування в галузі законодавства та інституційної підтримки гендерної рівності може допомогти створенню більш сприятливого середовища для розвитку адміністративно-правових механізмів. Вдосконалення законодавства, що враховуватиме конкретні потреби та права жінок і чоловіків, може забезпечити більш ефективний захист прав людини та сприяти побудові більш справедливого суспільства.

Розширити доступ до юридичної допомоги та підтримки для осіб, які стикаються з дискримінацією на ґрунті статі, дозволяє збільшення ефективності адміністративно-правових механізмів. Важливо також розвивати освітні програми з питань гендерної рівності серед населення та фахівців у сфері права.

Подальший розвиток міжнародного співробітництва та обмін досвідом між країнами може допомогти Україні впроваджувати кращі практики забезпечення гендерної рівності через адміністративно-правові механізми. Таке співробітництво дозволяє вивчати інноваційні підходи та адаптувати їх до власних потреб та умов.

Отже, перспективи розвитку адміністративно-правових механізмів для забезпечення гендерної рівності в Україні потребують системних та узгоджених дій із боку уряду, громадськості та міжнародних партнерів.

Висновки. У висновку зазначимо, що гендерна рівність у сучасному світі визнається важливим елементом забезпечення прав людини та розвитку суспільства. Адміністративно-правові механізми стають ключовим інструментом для забезпечення гендерної рівності, оскільки вони дозволяють впливати на законодавство, політику та практику в цій сфері.

Проведений аналіз теоретичних основ, механізмів захисту прав людини, міжнародного та національного законодавства, практичної реалізації та викликів на шляху до гендерної рівності засвідчив потребу в удосконаленні законодавства, забезпеченні доступу до юридичної допомоги та підтримки, розвитку освітніх програм та сприянні міжнародному співробітництву.

Основним висновком є те, що для досягнення гендерної рівності необхідно посилювати роль адміністративно-правових механізмів у сфері захисту прав людини шляхом здійснення системних змін у законодавстві, вдосконалення практики реалізації прав та сприяння активності громадян.

Список використаних джерел

1. Камінська Н., Свешнікова М. Діяльність міжнародних організацій у сфері забезпечення гендерної рівності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1. С. 102–109.
2. Наливайко Л., Ковбаса Ю. Поняття гендерної рівності. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування: матеріали наук. семінару* (м. Дніпро, 9 груд. 2016 р.). Дніпро, 2017. С. 233–235.
3. Свиридюк Н., Цюприк Н. Принципи адміністративно-правового регулювання у сфері гендерної політики держави. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 3. С. 121–125.
4. Гендерна рівність. *Національна соціальна сервісна служба України*. URL : <https://nssu.gov.ua/genderna-rivnist>.
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text.
6. Пекінська декларація від 15.09.1995. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text.

7. Bowman K., Sweetman C. International gender monitoring. *Gender & development*. 2014. No. 22. P. 201–212.
8. Розвиток гендерного законодавства. *Міністерство юстиції*. URL : https://minjust.gov.ua/m/str_11921.
9. Наливайко Л., Марценюк Л. Права жінок та гендерна рівність в Україні: проблеми теорії та практики. *Приватне та публічне право*. 2022. С. 61–66.
10. Наливайко І. Теоретико-правові проблеми імплементації в Україні ст. 37 Стамбульської конвенції. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 3. С. 25–29.

Надійшла до редакції 29.05.2024
Прийнято до опублікування 06.06.2024

References

1. Kaminska, N., Svieshnikova, M. (2020) Diialnist mizhnarodnykh orhanizatsii u sferi zabezpechennia hendernoї rıvnosti [Activities of international organizations in the field of ensuring gender equality]. *Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*. № 1, pp. 102–109. [in Ukr.].
2. Nalyvaiko, L., Kovbasa, Yu. (2017) Poniattia hendernoї rıvnosti [The concept of gender equality]. *Aktualni problemy derzhavotvorennia, pravotvorennia ta pravozastosuvannia : materialy nauk. seminaru* (m. Dnipro, 9 hrud. 2016 r.). Dnipro, pp. 233–235. [in Ukr.].
3. Svyrydiuk, N., Tsiupryk, N. (2017) Pryntsypy administratyvno-pravovoho rehuliuвання u sferi hendernoї polityky derzhavy [Principles of administrative and legal regulation in the field of state gender policy]. *Pivdenoukrainskyi pravnychi chasopys*. № 3, pp. 121–125. [in Ukr.].
4. Genderna rıvnist [Gender equality]. *Natsionalna sotsialna servisna sluzhba Ukrainy*. URL : <https://nssu.gov.ua/genderna-rıvnist>. [in Ukr.].
5. Konventsiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii pro likvidatsiiu vsikh form dyskryminatsii shchodo zhınok [United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women] vid 18.12.1979. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text. [in Ukr.].
6. Pekinska deklaratsiia [Beijing Declaration] vid 15.09.1995. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text. [in Ukr.].
7. Bowman, K., Sweetman, C. (2014) International gender monitoring. *Gender & development*. No. 22, pp. 201–212.
8. Rozvytok hendernoho zakonodavstva [Development of gender legislation]. *Ministerstvo yustytzii*. URL : https://minjust.gov.ua/m/str_11921. [in Ukr.].
9. Nalyvaiko, L., Martseniuk, L. (2022) Prava zhınok ta henderna rıvnist v Ukraini: problemy teorii ta praktyky [Women's rights and gender equality in Ukraine: problems of theory and practice]. *Pryvatne ta publichne pravo*, pp. 61–66. [in Ukr.].
10. Nalyvaiko, I. (2022) Teoretyko-pravovi problemy implementatsii v Ukraini st. 37 Stambul'skoi konventsii [Theoretical and legal problems of implementation in Ukraine of Art. 37 of the Istanbul Convention]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*. № 3, pp. 25–29. [in Ukr.].

ABSTRACT

V'iacheslav Medianyuk. Ensuring gender equality through administrative and legal mechanisms and a people-centered approach. Gender equality is one of the key components of modern society, as it affects all aspects of human life, including education, employment, politics and culture. However, the implementation of gender equality is not always effective due to the lack of appropriate administrative and legal mechanisms. An important part of this discussion is the study of foreign experience, as it can provide valuable context and examples of successful practices in this area. In modern society, the issue of gender equality is becoming more and more relevant and discussed. However, the importance of this issue is not limited to the theoretical aspect. The article offers an in-depth analysis of not only the theoretical aspects of gender equality, but also the practical mechanisms of its implementation. Not only national experience, but also foreign experience in this area was considered in order to single out the most effective strategies and methods that could be used in the Ukrainian context. The historical foundations and development of gender rights are analysed, the practical aspects of their application are considered, paying attention to the importance of administrative and legal mechanisms in the protection of human rights with a gender component. In addition, we discuss the challenges and obstacles faced by the development of gender equality through administrative and legal mechanisms and try to find ways to overcome them. We also provide a general assessment of the situation in Ukraine and recommendations for further actions in this area. The purpose of the article is to create effective mechanisms that will contribute to ensuring gender equality in Ukraine and contribute to the creation of a fair and equal society.

Keywords: *gender equality, administrative and legal mechanisms, protection of human rights, gender policy, people-centeredness, social activism, challenges and obstacles, national legislation, the role of international law, development prospects.*